

نقشه راه

بسیار روشن است که پیش از شکل‌گیری یک کسب و کار جدید، کارفرما به این فکر کند که به تنهایی دست به اقدام بزند یا اینکه با فرد دیگری شراکت کند یا حتی کار جدید را عام‌المنفعه انجام دهد. ما در این درس به دنبال آن هستیم که انواع روش‌های شروع کسب و کار را از این منظر (سازمان تولید) بررسی کنیم و:

- مزایا و معایب کسب و کار شخصی را شناسایی کنیم.
- مفهوم شراکت و شرکت را درک کنیم و مزایا و معایب شراکت و راه‌اندازی شرکت را نیز بشناسیم؛ تا اگر در آینده کسب و کاری را راه‌اندازی کردیم، لاقلاً بدانیم که سازمان تولیدمان چگونه باید باشد.

طرح مسئله

اکثر کسب و کارها در ایران به عنوان کسب و کاری شخصی، شرکتی سهامی یا تعاونی مشغول به فعالیت‌اند. اگر بخواهیم به صورت کلی تفاوت مفهومی شکل‌های مختلف کسب و کار را درک کنیم، باید تنها به این سؤال پاسخ بدهیم که مالک محصول یا کالای (نهایی) که به مشتری عرضه می‌شود، کیست؟ یک نفر یا چند نفر و چگونه؟ همین سؤال ساده و پاسخ آن، بیانگر مفهومی است به نام سازمان تولید. با مشخص شدن این مفهوم، به انواع کسب و کار از منظر سازمان تولید می‌پردازیم.

سازمان تولید

«سازمان تولید» جایگاه و نقش هر یک از عوامل تولید را تعیین می‌کند. بحث سازمان تولید در واقع پاسخ به این سؤال است که تولیدکننده و صاحب اصلی محصول تولیدی چه کسی است؟ در این زمینه دو حالت را می‌توان در نظر گرفت:

گاهی سازمان تولید، مشارکتی است و همه عوامل تولید صاحب محصول هستند. در این صورت همه با هم در فرایند تولید مشارکت می کنند و محصول یا ارزش محصول به طور مساوی و یا با نسبتی تقسیم می شود که به توافق رسیده اند؛ برای مثال صاحبان زمین، بذر، تراکتور و نیروی کار همه با هم، یک واحد تعاونی کشت و صنعت راه اندازی می کنند و به تولید گندم می پردازند و عواید را نیز بین خود تقسیم می کنند؛ مثل سازمان ها و شرکت های تعاونی و سهامی.

گاهی هم مالکیت کسب و کار تولیدی متعلق به یک نفر است؛ مثلاً صاحب سرمایه یا زمین به تنهایی مسئولیت تولید را برعهده می گیرد در این صورت تمام منافع، خطر (ریسک) و هزینه های تولید بر عهده صاحب تولید است و سایر عوامل تولید، دستمزد یا اجاره می گیرند؛ مثل شرکت های شخصی.

نیروی انسانی ماهر (سرمایه انسانی)

نیروی انسانی نیمه ماهر

نیروی انسانی ساده

بدین ترتیب، انواع سازمان های تولیدی به سازمان های تعاونی، خصوصی، سهامی خاص و سهامی عام تقسیم می شود. بدیهی است توزیع درآمد بین عوامل تولید در هر صورت باید عادلانه و بر اساس میزان مشارکت آنها در تولید و قبول خطر باشد.

دقت کنید در اقتصاد اسلامی عوامل انسانی هم می تواند «صاحب تولید» شود و هم می تواند دستمزد بگیرد و در سود و زیان شریک نشود. در واقع به دلیل اهمیت انسان، دو انتخاب به وی داده شده است؛ اما صاحب سرمایه مالی یا به صورت قرض الحسنه در تولید مشارکت می کند و اجر الهی و اجتماعی می برد و یا به عنوان صاحب کار در سود و زیان شریک می شود؛ به عبارت دیگر سرمایه مالی (پول) نمی تواند مانند سرمایه فیزیکی (تراکتور) اجاره بگیرد؛ چرا که ربا محسوب می شود و ربا در اسلام حرام است.

انواع کسب و کار از منظر سازمان تولید

نوع اول: کسب و کار شخصی

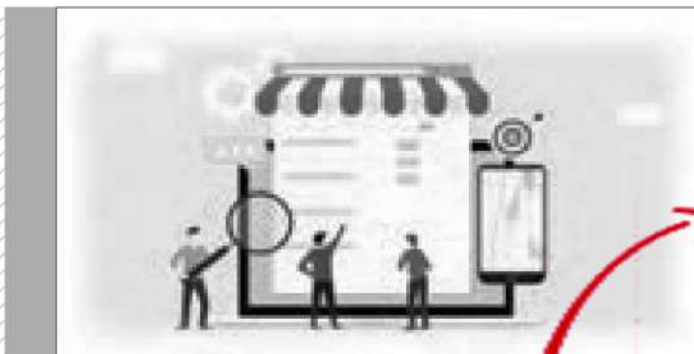
کسب و کار شخصی متعلق به یک شخص است. امروزه اغلب کسب و کارها در ایران به شکل شخصی اند. بیشتر آنها کوچک مقیاس اند و در همه نوع فعالیتی از کشاورزی تا صنعت به ویژه خدمات حضور دارند. مشاغل خویش فرمایی مانند تعمیر کاران خودرو و لوازم خانگی، بنگاه‌های معاملات ملکی، خرده‌فروشان، کشاورزان، صنعتگران خرد و هنرمندان، نمونه‌هایی از کسب و کارهای شخصی هستند؛ حتی در زمینه‌های تخصصی مانند پزشکی، دندان پزشکی، وکالت و حسابداری اغلب کسب و کارها شخصی اند.

نوع دوم: شراکت

فرض کنید به مباحث برخی از دروسی که در دوره اول دبیرستان می‌خواندید، بسیار مسلط‌اید. ناگهان ایده‌ای به ذهن شما خطور می‌کند: من که درس‌ها را کاملاً مسلطم، پس چرا از این وضعیت استفاده نکنم و درآمدی کسب نکنم؟ برای همین دست به کار می‌شوید. تدریس خصوصی به دیگران را شروع می‌کنید، همه چیز خوب پیش می‌رود و شما کسب درآمد می‌کنید. شما به چندین دانش‌آموز خدمات ارائه می‌دهید؛ حتی یکی از دوستانتان را هم به عنوان کارمند استخدام می‌کنید تا در این کار به شما کمک کند و دیگر تنها نیستید. اما باز هم شما با کسی شراکتی ندارید و کارتان یک کار شخصی است چرا که مسئولیت تمام تصمیمات مهم، سخت و دشوار بر عهده شماست و این شماست که مالک درآمد این خدمتید.

حال ممکن است به این فکر بیفتید که اگر با یکی دیگر از دوستانتان که در دروسی غیر از دروس شما مسلط است شریک شوید (در سود و زیان)، در این صورت دیگر شما به تنهایی پاسخ‌گو نیستید و حتی درآمد حاصل از کار نیز با نسبت توافقی بین شما دو نفر تقسیم می‌شود و از سوی دیگر احتمالاً شریک شما نیز به اندازه شما، مراقب و دلسوز این کسب و کار خواهد بود. اینجاست که درباره تغییر شکل کسب و کار خودتان به نوعی شراکت فکر می‌کنید.

شراکت، کسب و کاری متعلق به دو نفر یا بیشتر است که شریک نامیده می‌شوند؛ هر کدام هم متناسب با سهمشان در سود کسب و کار سهیم‌اند. کسب و کار شخصی شما، مشابه بیشتر کسب و کارهای شراکتی کوچک، مانند برخی از مغازه‌ها، رستوران‌ها و پیمانکاران است.

عاقل باش!

از یکی از دوستانم شنیدم که با کسی شریک شده اما نه کار مشترک و مشخصی در میان است و نه مسئولیت و وظایف افراد در آن کار معلوم است. آنها با هم قرار بسته‌اند که هر کدامشان هر کاری کرد، در آخر ماه درآمد به دست آمده را روی هم بریزند و تقسیم کنند. به نظرم آمد، یک جای کار می‌لنگد. مسئله را با معلمم در میان گذاشتم. گفت به آنها بگو دیر یا زود کارتان به اختلاف و دعوا می‌کشد. هر کار مشترکی باید حساب و کتاب داشته باشد. از قبل باید بدانیم چه کاری انجام می‌دهیم؛ چقدر سرمایه می‌گذاریم؛ سهم هر کدام از شرکا در سرمایه چقدر است و هر کدام از شرکا دقیقاً چه مسئولیتی دارند. به همین دلیل، کارهای بی حساب و کتاب، مثل قماربازی و بخت‌آزمایی، آخر و عاقبت ندارد.

(سوره نساء، آیه ۲۹)

لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ

ای اهل ایمان، مال یکدیگر را به ناحق مخورید

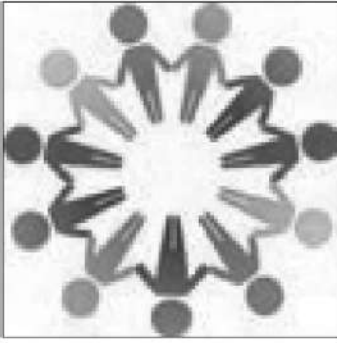
نوع سوم: شرکت

تصور کنید که مدتی کسب و کار تدریس شخصی یا شراکتی را راه‌اندازی می‌کنید و بسیار موفق هستید؛ اما افق‌های بزرگ‌تری را می‌بینید و فرصت‌هایی برای کسب سود بیشتر. برای ایجاد ارتباط با دانش‌آموزان و معلمان خصوصی در سراسر کشور، باید چندین کارمند استخدام کنید و تبلیغات وسیع‌تری انجام دهید و سایت قوی‌تر و حتی دفتر کاری بزرگ‌تر می‌خواهید که همگی نیازمند پول است. حرکت کند و تدریجی، اگر چه رشد آهسته‌ای برای شما به همراه دارد ولی باید عمل رقبا را هم در نظر بگیرید؛ از اینجا به بعد به حرکتی انفجاری نیاز دارید که با کسب و کار شخصی و شراکتی سازگار نیست؛ شما باید یک شرکت ثبت کنید.

پیچیده‌ترین نوع کسب و کار شرکت است. شرکت کسب و کاری است که خودش هویت قانونی دارد؛ به این معنی که قانون با یک شرکت، مشابه با یک فرد و یا انسان رفتار می‌کند. شرکت‌ها حقوق و تعهدات خاصی دارند؛ دقیقاً همانند آنچه که انسان‌ها انجام می‌دهند. برای مثال، یک شرکت می‌تواند دارایی داشته باشد، با دیگر شرکت‌ها یا افراد وارد قرارداد شود و حتی علیه آنها شکایت کند و مورد شکایت قرار بگیرد.

دارایی هر شرکت به تعداد معینی سهم تقسیم می‌شود و هر کس با خرید سهام شرکت به سهام‌دار آن تبدیل می‌شود که به اندازه سهمش مالکیت نسبی آن را دارد و در منافع و مسئولیت‌ها به همان اندازه سهیم است. سهام یک سند مالکیت است و نشان می‌دهد که دارنده آن، بخشی از مالکیت شرکت را در اختیار دارد و در سود و زیان آن، شریک است؛ مثلاً اگر دارایی شرکتی به ۱۰۰،۰۰۰ سهم تقسیم شده باشد، سرمایه‌گذاری که ۱۰،۰۰۰ سهم آن را خریداری می‌کند، مالک ۱۰ درصد شرکت است.

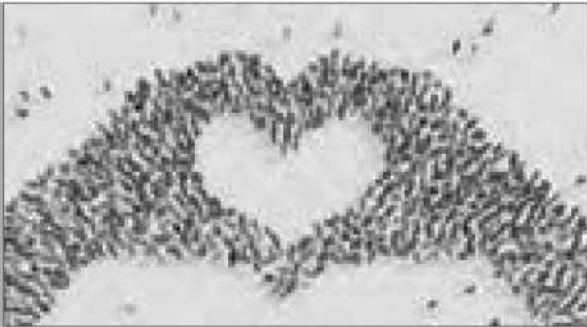
نوع چهارم: تعاونی‌ها

تعاونی کسب و کاری است که با هدف تأمین نیازمندی‌های اعضا تشکیل می‌شود و به بهبود وضعیت اقتصادی آنها کمک می‌کند. در تعاونی تولید، تعدادی تولیدکننده جهت بهره‌مندی از مزایای فعالیت‌های اقتصادی با مقیاس بزرگ، گرد هم می‌آیند و با اقدامات جمعی منفعت خود را بیشینه می‌کنند؛ مثلاً تعاونی کشاورزی را عده‌ای از کشاورزان تشکیل می‌دهند تا برای تهیه بذر مرغوب و تهیه سموم و کود و نیز امکان بازاریابی، تبلیغات جمعی و ایجاد زنجیره توزیع به آنها کمک کند.

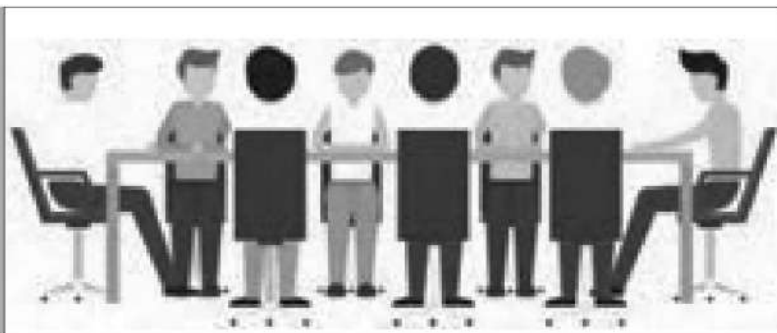
تعاونی‌ها مراحل راه‌اندازی کم‌وبیش مشابهی با شرکت‌ها دارند؛ اما نحوه اداره آنها براساس هر نفر، یک رأی است؛ یعنی هر کدام از اعضا صرف‌نظر از اینکه چقدر از سرمایه تعاونی را تأمین کرده باشد، یک رأی خواهد داشت. اما توزیع سود احتمالی در پایان دوره به نسبت سرمایه هر عضو است.

نوع پنجم: مؤسسات غیرانتفاعی و خیریه

یکی از انواع شرکت‌ها، مؤسسات غیرانتفاعی و خیریه هستند. یک مؤسسه غیرانتفاعی نهادی قانونی است که برای انجام مأموریتی غیرسودآور، یعنی باهدفی غیرتجاری شکل گرفته است. این مأموریت‌ها اغلب زمینه‌هایی انسانی و اجتماعی دارند؛ مانند امور خیریه، آموزش، توسعه علمی و دینی، بهداشت و سلامت و... محدودۀ عمل آنها گاهی محلی و گاهی ملی و حتی جهانی است.

ایجاد یک شرکت

ایجاد یک شرکت به‌ویژه یک شرکت سهامی، پرهزینه‌ترین نوع کسب و کار است؛ زیرا شرکت سهامی از پول دیگران برای راه‌اندازی کارش استفاده می‌کند. دولت برای شرکت‌ها قوانینی دارد تا به سرمایه‌گذاران اطمینان بدهد و کمک کند

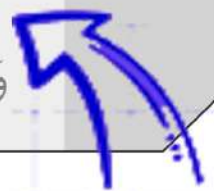
تا فریب نخورند. پذیرش و عمل به چنین قوانینی زمان‌بر و پرهزینه است و به مشاوره‌های حقوقی نیاز دارد. برای تشکیل شرکت، ممکن است به وکیل نیاز داشته باشید تا شما را برای تکمیل اساسنامه شرکت و سایر اسناد مورد نیاز کمک کند. اساسنامه شرکت باید بیان کند که شرکت برای چه کسب و کاری تشکیل شده است؛ سهام آن چه میزان است و چگونه تقسیم و فروخته می‌شود؛ چگونه شرکت سرمایه اولیه خود را تأمین می‌کند و چگونه سود و زیان تقسیم می‌شود؛ سهام‌داران چه حقوق و مسئولیت‌هایی در شرکت دارند؛ شرکت چگونه منحل می‌شود و... .

من آب خنک میل ندارم؛ ممنون!

گفتم: ولی قرار بود یک کسب و کار پدر و مادر دار راه بیندازد. حالا مگر چه کار کرده؟ گفتند: اول جذب یکی از شرکت های هر می که وعده سوددهی بالایی داده بود، می شود و بعد هم پول های بقیه را به اسم سرمایه گذاری در این شرکت جمع می کند. گفتم: بله، از من هم پول زیادی گرفته بود. خب بعد؟ گفتند: پول ها را به سلسله مراتب بالاتر از خودش تحویل می داده و از آنها سود زیادی تحویل می گرفته است. گفتم: آنها با این پول ها چه می کردند، گفتند: آنها هم یا پول ها را به کسانی قرض می دادند و از آنها بهره اش را می گرفتند یا با آن خرید و فروش های غیرقانونی انجام می دادند. بعد هم که حسابی کیسه شان را پر کرده بودند، متواری شدند و این آقا مانده با جمعیتی از طلبکارها. پرسیدم: چند سال باید آب خنک بخورد؟ جوابی به من ندادند. دوباره پرسیدم: حالا می توانم او را ببینم. گفتند: نه، وقت ملاقات تمام شده است.

... با یکدیگر در نیکو کاری و تقوا کمک کنید نه بر گناه و ستمکاری ...

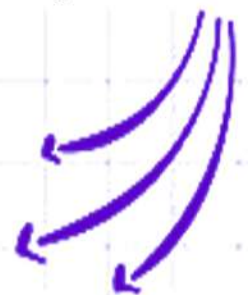
وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ
(سوره مائده، آیه ۲)

شرکت سهامی

ماده ۱ شرکت سهامی شرکتی است که سرمایه آن به سهام تقسیم شده و مسئولیت صاحبان سهام محدود به مبلغ اسمی سهام آنها است.

ساختار سازمانی شرکت سهامی

فعالیت فردی در کلاس

با توجه به جدول زیر شما چه نکات دیگری می‌توانید به این دو ستون اضافه کنید؟ چرا؟

مزایای ایجاد شرکت	معایب ایجاد شرکت
مسئولیت محدود برای سهام‌داران (ضرر و بدهی سهام‌داران محدود به میزان سهام)	هزینه‌های راه‌اندازی بالاتر
امکان افزایش سرمایه و تأمین مالی بانکی (از طریق افزایش سهام‌داران یا افزایش سرمایه آنها و نیز وام‌های بانکی)	تأخیر در تصمیم‌گیری
امکان رقابت بالاتر (به دلیل مقیاس تولید بالا، امکان سرمایه‌گذاری بیشتر و قیمت پایین‌تر نسبت به رقبا)	پیچیدگی‌ها در رابطه مدیریت و مالکیت و موفقیت‌های غیر فردی
تخصص‌گرایی بیشتر (امکان جذب افراد توانمندتر در زمینه‌های تخصصی و ویژه)	تقسیم سود به تناسب مالکیت سهام
تمام اعضا از حقوق قانونی بهره‌مند هستند	مالیات بر سود شرکت علاوه بر مالیات بر درآمد
شرکت در مناقصه‌ها و مزایده‌ها	قوانین پیچیده‌تر و گزارش‌دهی بیشتر
امکان مبادلات تجاری با سایر کشورها	پرداخت حقوق و بیمه به کارکنان

فعالیت فردی در کلاس

با توجه به جدول زیر شما چه نکات دیگری می‌توانید به این دو ستون اضافه کنید؟ چرا؟

مزایای کسب و کار شراکتی	معایب کسب و کار شراکتی
راه‌اندازی نسبتاً آسان	افزایش برخی هزینه‌ها جهت تنظیم قرارداد و مشاوره حقوقی با وکیل
دسترسی به منابع و سرمایه‌های مالی بزرگ‌تر	مسئولیت نامحدود در مقابل بدهی‌ها و دعاوی
تقسیم بار مسئولیت و هم‌افزایی توانایی‌ها	آزادی عمل محدودتر افراد و تصمیم‌گیری سخت‌تر به دلیل لزوم توافق شرکا
افزایش انعطاف‌پذیری کسب و کار	قوانین مالیاتی (مقدار بیش‌تر از مالیات شخصی)